

נאות דשא

לרבינו שמואל דב אשר בן רבינו מרדכי יוסף ליינער
עם רברבים עלי דשא

reuvenboshnack@gmail.com

ויוסף אברהם ויקח אשה וגו'. איתא במדרש (תנחומא תצוה א')¹, ואני תמיד איחל והוספתי על כל תהלתך. והביא שם מאמר ארוך. וגם ממילה מה שאדם משמח אותו היום מה שלא נצטווה הוא, והוספתי על כל תהלתך.

ויש לדקדק מה הוספה יש כאן, הלא כל בני קטורה היו רשעים. אך יש ליישב דכתיב (בראשית כה, ה-ו)² ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפלגשים נתן אברהם מתנות, ואיתא במדרש שם טומאה מסר להם³. ויש לדקדק למה מסר להם שם טומאה, הלא אברהם היה מקרב את כל העולם⁴ כמו שנאמר (בראשית יב, ה)⁵ ואת הנפש אשר עשו בחרן. וכן ויטע אשל (שם כא, לג)⁶. ולמה מסר להם שם טומאה.

אך הענין הוא דאיתא בזוה"ק (בראשית קלג ע"ב)⁷ ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, כאן אתכלל מיא באשא. פירוש הדבר כי אברהם מדתו חסד, היינו אהבה. ומדת יצחק גבורה, היינו יראת הש"י. וכאן נתן אברהם את כל אשר לו ליצחק.

פירוש הדבר שמהיום והלאה לא יוכל שום אדם לקרב עצמו אצל הש"י במדת אהבה לחוד בלתי אם יהיה לו מקודם מדת יראה, כמו דאיתא כל שיראת חטאו קודם לחכמתו⁸ וכו' וז"ש הזה"ק כאן אתכלל מיא באשא, כי יראת חטא הוא

נראה שכוונת רבינו למדרש תנחומא חיי שרה (ז ב) אמר רבי חונאי, כתיב: וביזים השמיני ימול בשר ערלתו (ויקרא ט, ג) קשמו לבנו, אפילו אדם ממשכן עצמו משמח אותו היום. הוי אומר, והוספתי על כל תהלתך. ורבנן אמרי, מדבר באברהם. אמר לפני הקדוש ברוך הוא קח אמת לי, כי ביצחק יקרא לך זרע (בראשית כא, יב), הרי הוספתי לי מברכתך ואני מוליד כמה בנים. לך נאמר: ויוסף אברהם ויקח אשה.

² בראשית כה ה-ו

(ה) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק:

(ו) ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אל ארץ קדם:

³ רש"י (סנהדרין צא) מפרש מעשה שדים וכשפים.

⁴ לעבודת השם יתברך, אז למה יעשה דבר שיביא אותם להכשל בכשוף או עבודה זרה?

⁵ ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען:

⁶ ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה אל עולם:

⁷ דבר אחר ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, רזא דמהימנותא עלאה לאתדבקה יצחק בדרגא דחולקיה כדקא יאות. תא חזי, הכא אתכליל ("אמיא באשא) אשא במיאי, ודאי אשא נטיל מיא, משמע ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק דא מיא דאתכליל באשא. ובקדמיתא אתכליל כדא אשא במיאי. אימתי, בשעתא דעקד ליה ליצחק למעבד ביה דינא כדין אתכליל אשא במיאי. והשתא אתכלילו מיא באשא, למהו? כלא רזא דמהימנותא עלאה:

ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות. מאי מתנות. אליו סטרי דרגין תתאין דאינון שמהן דסטרי רוח מסאבא בגין לאשלמא דרגין, ואסתלק יצחק על כלא במהימנותא עלאה כדקא חזי.

בני הפלגשים, אליו הוו בני קטורה פלגש בקדמיתא ופלגש השתא. רבי חייא אמר פלגשים ממש. וישלחם מעל יצחק בנו, דלא לשלטאה לגביה דיצחק. בעודנו חי, בעוד דהוה אברהם חי וקיים בעלמא דלא יקטרגין ליה לבתר, ובגין דיתתקן יצחק בסטר דינא קשיא עלאה לאתתקפא על כלהו, וכלהו אתקפין קמיה. קדמה אל ארץ קדם, בגין דתמן אינון סטרי חרשי מסאבי.

⁸ אבות ג:

רבי חייא בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקמת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקמת. הוא היה אומר, כל שמעשיו מרבין מחכמתו, חכמתו מתקמת. וכל שחכמתו מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקמת:

נאות דשא

לרבינו שמואל דב אשר בן רבינו מרדכי יוסף ליינער
עם רברבים עלי דשא

reuvenboshnack@gmail.com

מקודם והוא עיקר, ולכן פתח המדרש והוספתי על כל תהלתך, כי כל תהלתך זה יצחק כמו שפתח הזוה"ק בפרשת תולדות (בראשית קלד ע"א)⁹ מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו.

וזה והוספתי. היינו שיקרת יצחק גדול מאוד יותר מקודם, כי לבני הפלגשים נתן מתנות. פירוש שנתן להם מדתו, כמו שנקראו בשמות עיפה ועפר¹⁰. זה מדת אברהם, כמו דכתיב (עמוס ד, יג) ¹¹ עושה שחר עיפה וכן ועפר¹². ונקרא עתה המדה זו שם טומאה, כי מאחר שעתה הקב"ה אינו חפץ במדת אהבה בלא יראה תחילה, והם תפסו המדה זו לחוד, כי אומות העולם אינם רוצים ביראה רק ישראל, ומדה שאין הש"י חפץ בה נקראת שם טומאה, כמו דכתיב (דברים טז כב) ¹³ ולא תקום לך מצבה אשר שנה. ופרש"י ז"ל (ד"ה אשר שנה)¹⁴, אע"פ שהיתה אהובה בימי אבות עכשיו שנאה לפי שעשו חק לאמוריים. ודבר ששנה הש"י נקרא שם טומאה.¹⁵

⁹ ואלה (בראשית כח) תולדות יצחק וגו'. פתח רבי חייא ואמר (תהילים ק"ז:ב') מי ימלל גבורות יי ישמיע כל תהלתו. תא חזי, פד בעא קודשא ברין הוא וסליק ברעויתא קמיה למברי עלמא, הנה מסתפל באורייתא, וברא ליה, ובכל עובדא ועובדא דברא קודשא ברין הוא בעלמא הנה מסתפל באורייתא, וברא ליה. הדיא הוא דכתיב, (משלי ח:ל') ואלהיה אצלו אמן ואלהיה ¹⁰ בראשית כה:כד

ובני מדין עיפה ועפר וחזק ואבידע ואלדעה כל-אלה בני קטורה:

¹¹ כי הנה יוצר הרים וברא רוח ומגיד לאדם מה-שחלו עשה שחל עיפה ודבר על-בגמתי ארץ והנה אלהי-צבאות שמו:

נראה שכוונת רבינו ששם זה מורה על איך אברהם הבין מהעולם וסדר טבעו שיש בורא.

¹² נראה לי שרבינו מרמז פה לפסוק יח:כז בבראשית ויאמר הנה-גא האלתי לדבר אל-אדני ואנכי עפר ואפר:

¹³ ולא-תקים לך מצבה אשר שנה והנה אלהיך:

¹⁴ אשר שנה. מזבח אבנים ומזבח אדמה צנה לעשות, ואת זו שנה, כי חק היתה לפנעניים, ואע"פ שהיתה אהובה לו בימי האבות, עכשיו שנה מאחר שעשאוה אלו חק לעבודה זרה (עי' שם):

¹⁵ כלומר ממעשה מופרסם מבעל שם טוב הקדוש, שהיה מסתל על חגיגת נכרים, שחקקו סימן שלהם לתוך קרח. ותמהו התלמידים. ענה ואמר ידוע שמים הוא מקור של קדושה וטהרה, אבל כשקופה, יכול להיות מקום לעבודת כוכבים. כן כל מקום של שגרה בעובדת השם יכול להפוך לשם טומאה. רבינו מסביר שחלילה לומר שמסר לבניו שמות של טומאה. אלא בגלל שלא שתמשו במדתו של יצחק, בהתחדשות הנרצות, במדת הגבורה, שהיו צריכים המשיך את עובדת השם לדור שני, הפך להיות שם של טומאה ועבודה זרה. טומאה מלשון "ונטמאתם בם" (ויקרא יא:מג, ויומא לט: תנא דבי רבי ישמעאל עבירה מטממת לבו של אדם שנאמר (ויקרא יא, מג) ולא תטמאו בהם ונטמאתם בם אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם) שחוצץ בינו ובין אביו שבשמים.